SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER TAM METİN KİTABI

2. ULUSLARARASI MARDİN ARTUKLU BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

23-25 AĞUSTOS 2019
MARDİN

Editörler

Öğr. Gör. Yasemin AĞAOĞLU

Dr. Figen YILDIZ

ISBN-978-605-7695-32-1

Farabi Yayınevi

2. ULUSLARARASI MARDİN ARTUKLU BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ 23-25 AĞUSTOS MARDİN

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER TAM METİN KİTABI

Editörler

Öğr. Gör. Yasemin AĞAOĞLU

Dr. Figen YILDIZ

ISBN 978-605-7695-32-1

TAM METİN KİTABI

Editörler

Öğr. Gör. Yasemin AĞAOĞLU
Dr. Figen YILDIZ

FARABİ YAYINEVİ®

TÜRKİYE

TR: +90 342 606 06 75

E-mail: info @iksad.com

Bu kitabın tüm hakları FARABİ Yayınevi'ne aittir.

Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.

Farabi Publications - 2019©

Yayın Tarihi: 10.09.2019

ISBN 978-605-7695-32-1

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

2. ULUSLARARASI MARDİN ARTUKLU BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

TARİHİ VE YERİ

23-25 AĞUSTOS MARDİN

MARDİN HILTON GARDEN INN

DÜZENLEYEN KURUMLAR

İKSAD- İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği
Farabi Yayınevi

BİLİM KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Sarash KONYRBAYEVA

ULUSLARARASI KATILIMCILAR

Assist Prof. Dr. Mudhaffar M. Noori- Irak
Doç. Dr. Dinara FARDEEVA- Tataristan, Rusya
Dr. Səadət ƏLIYEVA- Azerbaycan
ИСАЕВА ЖАҚСЫГУЛ ИБАДУЛЛАЕВНА- Kazakistan
Dr.Öğr.Üyesi Amir RAHİMİ- Iran

KOORDİNATÖR

Öğr.Gör.Yasemin AĞAOĞLU

KONGRE DİLLERİ

Türkçe, İngilizce

İLAHİYAT	OTURUM BAŞKANI: Dr. Öğretim Üyesi Ersan ÖZTEN
SALON-1 OTURUM-5	**24.08.2019- CUMARTESİ SAAT 16:30 – 19:00**
Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin TAŞ	İLME VERİLEN ÖNEM VE ÂLİMLERİN STATÜSÜ BAĞLAMINDA BAYKARA HERAT'INI HAMSETÜ'L-MÜTEHAYYİRÎN'DEN OKUMAK
Dr. Öğr. Üyesi Maşallah TURAN	İLK İNSAN VE İLK PEYGAMBERİN YARATILIŞ SERÜVENİ
Dr. Öğr. Üyesi Maşallah TURAN	BATIDA, KUR'AN VAHYİ VE PEYGAMBERLİK KONUSUNDA SERGİLENEN TUTUM (Montgomery Watt Örneği)
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem UYSAL	ZEVÂİD KÜLTÜRÜNDE MECMAU'Z-ZEVÂİD
Fatih PEKOL	ARTUKLULAR DÖNEMİN DE MARDİN'DE SEYYİD BİR AİLE; "ZİRKÎLER" VE BU AİLEYE MENSUP ÖNEMLİ BİR ŞAHSİYET ŞEYH HASAN ZERRAKÎ
Rıdvan DEMİR Uzman Utku KESKİN	HEKİM-FİLOZOF ER-RÂZÎ'NİN AHLAK FELSEFESİ IŞIĞINDA NEFİS TERBİYESİ VE TIP AHLAKINA İLİŞKİN ÖNERİLERİ
Dr. Öğretim Üyesi Ersan ÖZTEN	DİNİN İNSANA VERDİĞİ DEĞER/İNSANIN DİNDEKİ YERİ
Dr. Öğr. Üyesi Halil AKÇAY	MARDİN-HALEP ATASÖZLERİ BİRLİĞİNE DAİR BİR ESER: el- EMSÂLU'Ş-ŞA'BİYYE'l-HALEBİYYE VE EMSÂLU MÂRDÎN
Dr. Öğr. Üyesi Halil AKÇAY	ŞEYH MUHAMMED EMİN HAYDERÎ'NİN KÜRTÇE ŞAFİİ İLMİHALİ "VERDU'L-ETFÂL"I

EĞİTİM	OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Naki ERDEMİR
SALON 2 OTURUM-5	**24.08.2019- CUMARTESİ SAAT 17:00 – 19:00**
Sümeyye Güner BEDİR Doç. Dr. Ayten Pınar BAL	ÖĞRENCİLERİN RUTİN OLMAYAN PROBLEMLERDEKİ PERFORMANSLARININ İNCELENMESİ
Sümeyye Güner BEDİR	STEM EĞİTİMİNİ DERSLERİNDE UYGULAYAN ÖĞRETMENLERİN STEM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ
Dr. Hüseyin POLAT Dr. Fatma Bilge EMRE	ARGÜMANTASYON YÖNTEMİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME ÜZERİNE ETKİSİ
Dr. Hüseyin POLAT Dr. Fatma Bilge EMRE	MANTIKSAL DÜŞÜNME BECERİLERİ ÖLÇEĞİ: GÜVENİRLİLİK VE GEÇERLİLİK ÇALIŞMALARI
Prof. Dr. Naki ERDEMİR Jiyan ZENGİN	FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLİĞİNİN CAZİP HALE GETİRİLMESİ HAKKINDA ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİ
Prof. Dr. Naki ERDEMİR Jiyan ZENGİN	VELİNİN ARZU ETTİĞİ FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN PROFİLİ VE EĞİTİM PROGRAMI KONUSUNDA GÖRÜŞÜNÜN TESBİTİ

KURUMSAL BİLGİ GÜVENLİĞİ, TEHDİTLER VE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER ÜZERİNE BİR İNCELEME	**333-341**
Osman YILMAZ, Muhammed Mahsun ŞAHİN ***SOSYAL SERMAYE ÜZERİNDEN ÇALIŞANLARIN İŞ TATMİNİ VE MOTİVASYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ; BATMAN ÜNİVERSİTESİ ÇALIŞANLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA***	**342-356**
Abdullah TOK ***ÇATALCA KÖYÜ ÖRNEĞİNDE MARDİN KIZILTEPE KÖYLERİNDEKİ İKTİSADİ VE SOSYAL HAYAT ÜZERİNE BİR İNCELEME***	**357-378**
Baran ARSLAN ***VİRAL PAZARLAMA VE MARKA BİLİNİRLİLİĞİ İLİŞKİSİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK AMPİRİK BİR ÇALIŞMA***	**379-386**
Baran ARSLAN ***GERÇEK ZAMANLI PAZARLAMA***	**387-391**
Vahap COŞKUN ***24 HAZİRAN 2018 SEÇİMLERİNİN ANALİZİ***	**392-408**
Mahmut Ünsal ŞAŞMAZ, Yılmaz BAYAR, Ömer Faruk ÖZTÜRK ***KAMU SEKTÖRÜ BÜYÜKLÜĞÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: AB GEÇİŞ EKONOMİLERİ ÖRNEĞİ***	**409-414**
Faruk ÖZTÜRT, Yılmaz BAYAR, Mahmut Ünsal ŞAŞMAZ ***KAMU BORCU VE ÖZEL YATIRIM İLİŞKİSİ: AB GEÇİŞ EKONOMİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME***	**415-421**
Yılmaz BAYAR, Mahmut Ünsal ŞAŞMAZ, Ömer Faruk ÖZTÜRK ***ECONOMIC COMPETITIVENESS AND PROSPERITY: EVIDENCE FROM EMERGING MARKET ECONOMIES***	**422-425**
Fatma Zehra TAN, Nurdan KALAYCI, İsmail Hakkı KAVAK ***KAMUDA ÖĞRENME OLGUSU: KARABÜK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ***	**426-438**
Aziz BELLİ, Emrah KEPEKCİ ***SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: KAHRAMANMARAŞ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ***	**439-464**
Bünyamin TAŞ ***İLME VERİLEN ÖNEM VE ÂLİMLERİN STATÜSÜ BAĞLAMINDA BAYKARA HERAT'INI HAMSETÜ'L-MÜTEHAYYİRÎN'DEN OKUMAK***	**465-471**
Ekrem UYSAL ***ZEVÂİD KÜLTÜRÜNDE MECMAU'Z-ZEVÂİD***	**472-485**
Ersan ÖZTEN ***DİNİN İNSANA VERDİĞİ DEĞER***	**486-511**
Halil AKÇAY ***MARDİN-HALEP ATASÖZLERİ BİRLİĞİNE DAİR BİR ESER: el-EMSÂLU'Ş-ŞA'BİYYE'l-HALEBİYYE VE EMSÂLU MÂRDÎN***	**512-522**
Maşallah TURAN ***BATIDA, KUR'AN VAHYİ VE PEYGAMBERLİK KONUSUNDA SERGİLENEN TUTUM (MONTGOMERY WATT ÖRNEĞİ)***	**523-541**
Maşallah TURAN ***İLK İNSAN VE İLK PEYGAMBERİN YARATILIŞ SERÜVENİ***	**542-561**

MARDİN-HALEP ATASÖZLERİ BİRLİĞİNE DAİR BİR ESER: *el-EMSÂLU'Ş-ŞA'BİYYE'l-HALEBİYYE VE EMSÂLU MÂRDÎN*

Dr. Öğr. Üyesi Halil AKÇAY

Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Giriş

Mardin ile Halep arasında özellikle ticaret alanında tarihin eski dönemlerine dayanan bir ilişki vardır. Nitekim henüz Artuklular döneminde Mardin'de yaşayan zengin ailelerin çoğunun Halep'te şubeleri olduğu belirtilmiştir. Bu aileler sayesinde Mardin-Halep arasında sıkı bir ticari bağ gelişmiştir. Mardin'den Halep'e özellikle yağ, yün, palamut, deri, badem gibi ürünler giderken, Halep'ten Mardin'e el yapımı ihtiyaç malzemeleri geldiği ifade edilmiştir.[1] Mardin-Halep arasındaki ilişki sadece ticari yönden değildir. Nitekim Ermeni tehcirinde de Mardin'den bir kısım Ermeniler Halep taraflarına göç etmiştir. Birinci dünya savaşı esnasında Ermeni komitelerinin düşmanlarla işbirliği ve bunların neticesinde Ermeni çetelerinin isyanları gerekçesiyle 27 Mayıs 1915 yılında alınan bir kararla Ermeniler tehcir edilmiştir. Bu kararla tehcir edilen Ermenilerin bir kısmı Halep vilayetinin doğu ve güneydoğusuna yapılmıştır.[2] Suriye'de yaşayan Mardinlilerin Suriye'ye asıl büyük göçü birinci dünya savaşı sonrası olmuştur. Bunlar çoğunluklu Suriye'nin Deyrizzor, Rakka ve diğer kentlerine göç etmişlerdir. Burada sonrada yapılan ikametler sonrasında Kamışlı, Haseke, 'Âmuda, Resulayn, Derbasiyye gibi küçük köylerin şehir haline gelmelerini sağlamışlardır. Ayrıca ülkenin iktisadi kalkınmasında büyük katkı sağladıkları gibi sayısız doktor, avukat, mühendis, sanatçıyla ülkenin kültürel, sanayi ve sosyal alanlarda gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Bunun yanında kendi örf, adet, gelenek, din, inanç, kültür ve dillerini muhafaza etmeyi de başarmışlardır. Ancak Ermenilerin göçü sadece Suriye'ye olmamıştır. Avrupa, Amerika, Avusturalya gibi kıtalara da göç etmişlerdir.[3]

Kaynaklar Türkiye'de özellikle 1928-40 yılları arası yaşanan kuraklıkların da Türkiye'den Suriye'ye yapılan göçlere neden olduğu bildirilmiştir.[4] Tüm bu göçlerden sonra Suriye'de çok sayıda Mardinlilerin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu arada Arap asıllı olup Lübnan ya da Suriye'de yaşayan Mardinlilere zamanla "Mardellî" ismi verilmiştir. Mardelliler çoğunlukla şehirlerin kenar muhitlerinde ikamet eder, tarım işleriyle uğraşır, ucuz

[1] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* Matba'atu'l-İhsân, Halep 1977, II/648-649.

[2] Ahmet Altıntaş, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tehcir Kararı Alması ve Uygulaması, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt VII, Sayı:1 (Ermeni Özel Sayısı) / Haziran 2005, s. 80, 91. (77-99).

[3] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* II/650-652.

[4] Necmi Uyanık, Muhammed Sarı, *Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme,* **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Soyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 5, s. 145-146 (141-176); http://ana-mardelli.ahlamontada.com/t736-topic erişim tarihi: 10.08.2019.

işlerde çalışırlardı. Bir kısmı ise tıp, mühendislik, sanat, eğitim-öğretim işleriyle meşgul olup yüksek mevkilerde yer aldılar.[5]

Günümüzde de Halep'te bazı semtlerde yoğun olarak Mardellîlerin yaşadığı ve kendi lehçeleri olan Mahallemiceyle[6] konuştukları bilinmektedir.[7] Nitekim çalışmamıza konu olan eserde de Halep'teki Mardinlilerin atasözlerini ayrı bir şekilde ele alması, onların lehçelerini koruduklarını gösterdiği gibi sözel kültürde Halep'te etkilerinin azımsanmayacak derecede olduğunu göstermiştir. Ancak çalışmamıza konu olan eserin müellifi Yûsuf Kûşâkcî'nin de yakındığı husus, Halep'te yaşayan Mardinlilerden yeni neslin, atalarının aksine kendi lehçelerini ve adetlerini yavaş yavaş unutmasıdır.[8]

Bu çalışmada Mardin ile Halep arasında kadim tarihten günümüze kadar var olan sıkı bir ilişkinin ürünü olan Yûsuf Kuşakçî'nin *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn* adlı eseri içerik ve üslup açısından ele alınmıştır. Söz konusu eser, Halep ve Halep'te yaşayan Mardin halklarının kullandığı atasözlerini ele almıştır. Bu bağlamda eser, iki halkın lehçe ve kültürlerine dair ipuçları vermesi bakımından önem arz etmektedir. Eser ele alınmadan önce müellifi Yûsuf Kûşâkcî'nin hayatı ve ilmî kişili hakkında bilgi verilmiştir.

1. Yûsuf Kûşâkcî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği

Yûsuf Kûşâkcî, Suriyeli edip, kâtip, tarihçi ve dil âlimidir. 1913 ya da 1914'te Halep'te doğduğu belirtilmiştir. Katolik Ermenilerdendir. İlk tedrisatını Halep'te Küçük Saint Gregorius okulunda yaptıktan sonra Beyrut Saint Joseph Üniversitesine bağlı Cizvit[9] Pederlerin yetiştirildiği bir enstitüde eğitimine devam etmiştir. Arapça, Fransızca ve Latinceyi iyi bir şekilde öğrenmiştir. Bunun yanında din felsefesi ve rahiplikle ilgili eğitimler almıştır. Üniversite eğitiminden sonra Roma'da da çalışmalarda bulunmuştur. Kûşâkcî, 1938'te rahip unvanını almıştır. Nitekim yazdığı eserlerde isminin önüne الأب /el-Eb (Baba/Peder/Rahip) unvanı eklenmiştir. Yûsuf Kûşâkcî 1943'te ise ilk eğitim-öğretimini aldığı Saint Gregorius okulunun müdürü olmuştur.[10]

[5] http://ana-mardelli.ahlamontada.com/t736-topic, erişim tarihi: 10.08.2019; Ayşe Selcan Özdemirci, *Lübnan'daki Mardinliler: Mardin Halkının Göçü*, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**, Rapor No: 208, Mayıs 2007, s. 20-21.

[6] Mıhallemi, Mıhellemi, Mhellemi, Mehelmi, Mahallemi şekillerde geçen bu kelime, günümüzde çoğunlukla Mardin-Midyat arası olmak üzere Urfa, Siirt, Hatay çevrelerinde yaşayan Araplar ve konuştukları lehçeye verilen bir isimdir. Geniş bilgi için bkz. Halit Yeşilmen, *Etno-Kimlik Açıdan Mahallemiler*, **Artuklu Akademi**, 2016/3(2), 1-40.

[7] Halepli Abdulhalim Abdullah (Mardin Artuklu Üniversitesinde öğretim üyesi) ve Nader Edelbi (Mardin Artuklu Üniversitesinde öğretim üyesi) ile yapılan 12.07.2019 tarihinde yapılan röportaj.

[8] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn*, II/650-652.

[9] Cizvitler, Katolik Hıristiyanlığın en büyük tarikatlarındandır. Tutuculuğuyla bilinmektedir. Tohumları Paris'te atılan tarikatın tek amacı herkesi Hıristiyanlaştırmaktır. Daha fazla bilgi için bkz. Günay Tümer, "Cizvitler", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 1993, VIII/40-42.

[10] https://www.aztagarabic.com/archives/5397 erişim tarihi 10.08.2019.

Yûsuf Kûşâkcî'nin ailesi hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlamadık. Ancak annesinin Corci Bennâ kız kardeşinin ise Eyfûn olduğu bilgisini kendisi vermektedir. Nitekim çalışmamıza konu olan eserini, annesine, ölen kız kardeşine ve Halep halkına ithaf ederken bu isimleri zikretmiştir. Burada ayrıca annesi Corci Bennâ'nın iyi huylu, şefkatli ve dindar bir şahsiyet olduğunu ifade ederken, kız kardeşinin ise birçok şehri gezmesine rağmen Halep aşığı olduğunu ifade etmiştir.[11]

Bir yazar olarak Yûsuf Kûşâkcî otuz beşten fazla eser telif etmiştir. Bunlardan bazıları ilahiyat alanında olup İncil ve azizlerin hayatlarıyla ilgili iken bazıları da Halep halkının kültürüyle alakalıdır. Kûşâkcî ayrıca Peder Suphi Hamevî ve Petrus el-Bustânî'yle birlikte Yeni Ahit'in Arapçaya tercüme faaliyetlerinde de çalışmıştır. Kûşâkcî 1995'te yılında Halep'te ölmüştür.[12]

Yûsuf Kûşâkcî'nin, isimlerine ulaşabildiğimiz eserleri şunlardır:

1. *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn* (Çalışmamıza konu olan eser).

2. *el-Kiddîs Sim'ân el-'Amûdî*. Dâru'l-maşrik Beyrut'ta 1989 yılında basılmıştır. 52 sayfadır. Katolik patriklerinden Sim'ân el-'Amûdî'nin hayatını ele almıştır. 'Amûdî, genellikle manastırların avlularında özel olarak yapılmış bir kulede inzivaya çekilmiş ve züht hayatı yaşayan kimseler için kullanılan bir kavramdır. Burada inzivaya çekilenler, büyük bir mertebeye gelmiş sayılır. Bu yüzden bu kişi, her taraftan ziyaretçi akınına uğrar ve kendisinden dualar istenir.[13]

3. *İgnâtyûs el-Antâkî*. Dâru'l-maşrik Beyrut'ta basılmıştır. Hristiyan yazar ve piskopos Ignatius of Antioch'un hayatı ele alınmıştır.

4. *el-Edebu'ş-şa'bî*. Eser, *el-Agânî'ş-şa'biyye'l-Halebiyye* olarak da bilinir. 1987'de *el-Edebu'ş-şa'bî* adıyla basılmıştır. Adında da anlaşıldığı üzere Halep halkına özgü şiir ve şarkılar derlenmiştir.

5. *Abtâlullâh en-Nussâk ve'l-hubsâ' fi'ş-Şarki'l-Ednâ*. 56 sayfalık bir kitapçıktır. Dâru'l-maşrik Beyrut'ta 2004 yılında basılmıştır. Yakın Doğu'da önemli psikoposların hayatları kısa kısa ele alınmıştır.

6. *Ahbâru Haleb*. Yûsuf Kûşâkcî, bu eseri Suriyeli tarihçi Na'ûm Bahhâş'ın (ö. 1875) "defâtiru'l-cem'iyye" adı verilen ve Halep'in sosyal hayatına dair tuttuğu günlüklerini derleyerek hazırlamıştır.

2. el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn

[11] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/2.
[12] https://www.aztagarabic.com/archives/5397 erişim tarihi 10.08.2019.
[13] 'Amûdî kavramı hakkında geniş bilgi için bkz. Şükran Yaşar, *Mor Loozor Manastırı*, **Mukaddime**, Sayı 2, 2010, 126 (119-130).

el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn, Ermeni Katoliklerinden Suriyeli kültür tarihçisi, edip ve yazar Yûsuf Kûşâkcî'nin en önemli eserlerindendir. Halep halkı ve Halep'te yaşayan Mardinlilerin kullandıkları atasözlerini derleyen bir eserdir.

2.1. Baskı Bilgileri

Eserin adı: *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn*'dir.

Eserin müellifi: el-Eb Yûsuf Kûşâkcî'dir. Müellif isminin başında kullanılan "el-Eb", peder/rahip anlamında kullanılan bir unvandır.

Baskı ve Cilt Bilgileri: İki cilt halinde Matba'atu'l-İhsân tarafından Halep'te 1977 yılında basılmıştır. İlk cildi 342, ikincisi 482 olmak üzere toplam 824 sayfadan oluşmaktadır. Bu bilgiler, Katar Milli Kütüphanesinde PN 6519.A7.Q87 1977 vol.1 numaralı yerde bulunan eserden alınmıştır.

2.2. Eserin Önemi

el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn, Halep özelinde de olsa Arapların ortak olarak kullandıkları atasözlerini barındırması ve ihtiva ettiği atasözlerinin, Halep ve Halep'te yaşayan Mardinlilerin sosyal yaşamını aksettirmesi açısından önem arz etmektedir. Eser, Mardin'den farklı tarihlerde ve farklı sebeplerle Halep'e göç edip yerleşen Arapların kültürlerini, lehçelerini, örf, adet ve yaşantılarını unutmadıklarını göstermesi bakımından ayrıca bir öneme sahiptir.

Eser, bir şehir için ihtiva ettiği atasözü sayısı bakımından hacimli bir eserdir. Nitekim 5141'i Halep, 855'i ise Halep'te yaşayan Mardinlilerin kullandığı toplam 5996 sayıda atsözü ihtiva etmektedir. Haleplilerin kullandığı 5141 atasözünden 216'sı Mardinlilerin de kullandığı ortak atasözüdür. Eserin hacmi, Arap atasözlerine dair en kapsamlı çalışması sayılan el-Meydânî'nin *Mecme'u'l-emsâl*'le kıyaslandığında daha net anlaşılmaktadır. Nitekim *Mecme'u'l-emsâl*, bir bölgeye ait olmayıp genel anlamda Arapların 6000 küsur atasözünü içerirken *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn* sadece bir şehrin 6000'e yakın atasözünü içermektedir. Bu da eserin atasözü sayısı bakımından ne denli hacimli olduğunu göstermektedir. Ancak tam bir sayı verilmese de müellifin belirttiğine göre derlediği atasözlerinden bazıları Halep halkına özgü olmayıp diğer Arap bölgelerinde de kullanılmaktadır.[14]

2.3. Muhtevası ve Üslubu

Eser, 5141'i Halep, 855'i ise Halep'te yaşayan Mardinlilerin kullandığı toplam 5996 sayıda atasözü ihtiva etmektedir. Haleplilerin kullandığı 5141 atasözünden 216'sı Mardinlilerin de kullandığı ortak atasözüdür. Atasözleri, ilk harfe göre alfabetik bir sıra halinde ele alınmıştır. Her bir atasözüne bir rakam verilmiştir. Müellif, okuyucuların, atasözlerini daha rahat bulmaları için özellikle alfabetik sıralamayı tercih ettiğini belirtmiştir.[15] Ayrıca eserin sonunda biri müellifin sonradan eklediği atasözleri diğeri bazı

[14] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/11.
[15] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/15.

atasözlerin tashihi olmak üzere iki ek verilmiştir. Bu eklerden sonra sadece Mardin'e ait olan atasözleri ayrı olarak verilmiştir.

Eser, bir ithaf sayfası, yaklaşık yirmi sayfalık bir mukaddime, bir sayfalık rumuz listesi ve atasözlerini içeren ana bölümden oluşmaktadır. İthaf sayfasında müellif, eserini annesi Corci Bennâ, kız kardeşi Eyfûn'a ve Halep halkına hediye ettiğini belirtmiştir.

Yirmi sayfalık mukaddimede ise müellif, kitabın yazılış amacını, üslubunu ve sistemini açıklamıştır. Bunun yanında Suriyeli edebiyatçı ve politikacı 'Abdusselâm el-'Uceylî, mühendis Beşîr Ka'dî, George Kalâvus, İlyâs Sikâl gibi şahsiyetler tarafından eser üzerine yazılan takrizler aktarılmıştır. Takrizlerden sonra müellifin yararlandığı ve Halep halkına özgü atasözleri hakkında yazılmış basılı ya da basılmamış bazı eserler hakkında bilgi verilmiştir. Müellif mukaddimede ayrıca atasözlerinin tarihi önemine de dikkat çekmiştir.[16]

Müellif, atasözlerinin bitiminden hemen sonra yararlandığı kaynakları vermiştir. Sadece kitap isimlerinden oluşan bir liste vermemiştir. Kaynaklar ve müellifleri hakkında kısaca bilgi de vermiştir. Ayrıca kaynakları, basılmış, mahtut, fasih, âmice, Halep'e özgü, genel Arap coğrafyasına ait, klasik Arap atasözlerine dair olanlar, yabancı atasözlerini ele kaynaklar şeklinde muhtelif bir tasnife tabi tutmuştur.[17] Bu da okuyucunun daha fazla ve hızlı bir şekilde yararlanmasını sağlamaktadır. Kaynaklardan sonra eserin fihristler kısmı mevcuttur. Fihrist kısmını da kaynaklar kısmında yaptığı gibi zengin bir tasnife tabi tutmuştur. Burada ayrıca atasözleri, müellif tarafından belirlenen bazı temel konulara göre ayrılmıştır. Allah, din, ibadet, insan, aile, akrabalık, neseb, ahlak, iletişim, insan bedeni, güzellik, çirkinlik, sağlık, hastalık, yiyecek, içecek, giyecek, sanatlar, meslekler, topluluklar, bölgeler, şahıslar, hayvanlar, bitkiler, mal, zenginlik, fakirlik, iyilik, kanaat, iktisat, madenler, zaman dilimleri, şehir ve ülke isimleri gibi temel başlıklar ve her birinin ilgili alt başlıkları şeklinde okuyucunun rahatlıkla istifade edebileceği bir fihrist verilmiştir.[18] Eserin sonunda ise müellifin imla, bilgi ve rakamlarda yaptığı yanlışların tashih edilmiş şeklini gösteren bir liste verilmiştir.[19]

Kûşâkcî, mukaddimede güzel ahlakla bağdaşmadığı için özellikle müstehcenlik içeren atasözlerini derlemekten kaçındığını vurgulamıştır. Ayrıca Ahmed Timur Paşa ve diğer bazı atasözlerini derleyen müelliflerin de bu şekilde yaptıklarını söyleyerek onların bu yönünü desteklemiştir.[20]

Müellifin, mukaddimede dile getirdiği önemli bir husus da Cahız, İbn 'Abdirabbih, Nuveyrî gibi şahsiyetlerin eserlerine müracaat etmediğini belirtmesidir. Müellif, bu âlimlerin eserlerinin çokça atasözleri içermesine rağmen kendi eserini uzatmamak için onların araştırılmasını başka kimselere bıraktığını ifade etmiştir. Kendi çalışmasının da onlara yardımcı olacak nitelikte olduğunu da belirtmiştir.[21] Ancak kanaatimizce bu durum, Yûsuf

[16] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/5-23.
[17] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* II/770-780.
[18] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* II/781-821.
[19] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* II/822-823.
[20] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/11-12.
[21] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/17.

Kûşâkcî'nin eseri için bir eksikliktir. Nitekim eserini oluştururken belirttiği kaynakların ele alınmadığını bilmek, eserde birçok atasözünün olmadığı anlamına gelmektedir. Bu da bir okuyucu ya da araştırmacı için *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn*'in doyurucu bir eser olmadığı, birçok klasik atasözünü barındırmadığı düşüncesi oluşacaktır. Ancak bu eksiklik, kendisinin belirttiği gibi bu hususu sonraki araştırmacılara bırakması, araştırmacılar için bir teşvik unsuru olması açısından önemlidir.

Yûsuf Kûşâkcî, mukaddimenin sonunda atasözlerinin sözlü ya da yazılı olarak derlenmesinde kendisine yardımcı olan herkese isimlerini teker teker zikrederek teşekkür etmeyi de ihmal etmemiştir.

Müellifin, mukaddimede eserin üslup ve muhtevası hakkında vurguladığı başka hususlar da vardır. Örneğin atasözlerini halkın kullandığı şekliyle aktarmaya gayret ettiğini, bu yüzden fasih Arapçada ısrar etmediğini ifade etmiştir.[22] Ayrıca müellife göre Halep atasözleri yüzyıllara dayanmaktadır. Nitekim لو رحنا للڤبور بطلع لنا داڤور (Kabre gittiğimizde yalanımız ortaya çıkar) atasözü, 1666 yılında yazılmış olan ve Mârûnî Piskoposluğunda muhafaza edilen bir yazmada geçmektedir.[23]

Müellif, mukaddimesinde son olarak okuyuculardan, kendisinin kaçırdığı, rastlamadığı ve unuttuğu atasözleri konusunda yardımcı olmalarını ve kitapta varsa hatalar ve yanlış açıklamalar konusunda da uyarılmayı talep etmektedir.[24]

Müellif, Mardin atasözlerini verdiği bölümün girişinde Mardin'in tarihiyle ilgili yaklaşık 10 sayfalık bir bilgi de vermiştir. Genellikle burada yaşayan Hıristiyanların durumu hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca Mardin ile Halep arasındaki tarihten gelen ticari ve sosyal ilişkiden bahsetmektedir. Ona göre Mardin'de yaşayan zengin ailelerin çoğunun Halep'te ikamet eden üyeleri bulunmakta ve onlar sayesinde Mardin-Halep arasında sıkı bir ticari bağ gelişmiştir. Mardin'den Halep'e özellikle yağ, yün, palamut, deri, badem gibi ürünler giderken, Halep'ten Mardin'e el yapımı ihtiyaç malzemeleri gelmektedir. Kûşâkcî, iki şehir halkı arasında detaylarını vermeden zaman zaman olumsuz münasebetlerinde de yaşadığından bahsetmektedir.[25]

Müellif, atasözlerinde yer alan garip kelimeleri açıkladığı gibi atasözüyle anlatılmak istediğini de açıklamıştır. Ayrıca önemli yer isimleri ya da kavramlar hakkında da bilgi vermektedir. Başka dillerden giren kelimelere de dikkat çekerek onların hangi dilden girdiğini belirtmiştir. Örneğin اِعْمَلِ الخيرَ وارميه في البحر، إذا ما بيَّنَ مع البالِقْ يبين مع الخالق (İyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlık bilir) atasözünde geçen بالق (balık) kelimesinin Türkçe olduğunu ve bunun, خالق kelimesiyle uyumlu olduğu için Arapçasına çevrilmeden kullanıldığını belirtmiştir.[26] Yine الزَّنْكِين حتى يفقرَ بِدُّو أرْبَعِين، والفَقِير حتَّى يَتَزَنْكَنَ بِدُّو أرْبَعِين (Zengin fakir olana kadar, fakir de zengin olana kadar kırkı bulur.) atasözünde geçen الزَّنْكِين (zengin) kelimesinin Türkçeden geldiğini ve zenginlik ifade ettiğini belirtmiştir.

[22] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/23.
[23] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/16-17.
[24] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/23.
[25] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* II/648-649.
[26] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/14.

Müellif, az da olsa bazı atasözlerinde geçen kavramlar hakkında söylenmiş meşhur şiirleri de aktarmaktadır. Örneğin bir atasözünde geçen مَخْلُوطة (türlü) kelimesi için Lübnanlı şair Es'ad Rustem'in on üç beyitlik şiirini vermiştir. Şair, bu şiirinde türlü yemeğini biraz da mizah katarak methetmiştir.[27]

Eserde dikkat çeken bir husus, çok duyulmuş ve ön palan çıkan bazı atasözlerinin yabancı dildeki karşılığının verilmesi ve başka kaynaklarda geçen atasözlerinin benzerinin verilmesidir. Bu da okuyucuya karşılaştırma imkânı verdiği gibi zengin bir malzeme bırakmaktadır. Örneğin müellif, الأَلْماس ما بجرحو غير الألماس (elması ancak elmas yaralar) atasözünün İngilizcedeki karşılığının "Diamonds cut diamonds" olduğunu belitrmiştir. Ayrıca bu atasözünün, *Mecme'u'l-emsâl*'de geçen إنَّ الحديدَ بالحَدِيدِ يفلح (demiri ancak demir keser/çivi çiviyi söker) atasözüyle benzerlik taşıdığını belirtmiştir.[28]

Müellif, anlam olarak birbiriyle ilişkili atasözlerine, eserde geçtiği yerlere atasözünün rakamıyla yere atıf yapmıştır.[29] Ayrıca başka eserlerde geçen atasözlerini, o eserlerin rumuzunu ve sayfa numarasını vererek göstermiştir.[30]

Müellifin derlediği atasözlerinin bazıları sadece Halep halkının kullandığı atasözleri iken bazıları da Suriye hatta diğer Arap ülkelerinde de kullanılan ancak Halep lehçesiyle söyleniş tarzın sahip atasözleridir. Örneğin "قالوا للقاق: ليش بتنشل الصابونة؟ قال لهن: الأذى طبع (Kuzgun'a "neden sabun kalıbını alıp götürürsün?" demişler. O da onlara "eziyet çekmek huyumdur" demiştir.) atasözü Halep lehçesinde bu şekilde kullanılırken diğer bölgelerde قاق (kuzgun) yerine غراب (karga) ve نشل (kapıp götürmek) yerine سرق (hırsızlık yapmak, çalmak) kelimeleri kullanılmaktadır.[31]

Müellif, derleme esnasında atasözünün farklı rivayetleriyle karşılaştığında anlam açısından en uygun olanını seçtiğini ifade etmiştir. Örneğin المَكانُ ضَيّقٌ وَالحِمارُ رَفَّاس (mekân dar, eşek ise çiftelemektedir) atasözünün الزُّقاقُ ضَيّقٌ وَالحِمارُ رَفَّاس (sokak dar, eşek ise çiftelemektedir), البَيْتُ ضَيّقٌ وَالحِمارُ رَفَّاس (ev dar, eşek ise çiftelemektedir.), المَطْرَحُ ضَيّقٌ وَالحِمارُ رَفَّاص (yer dar, eşek ise uçak pervanesi.) gibi farklı rivayetlere ulaştığını ifade ettikten sonra bunlar arasından anlam açısından الزُّقاقُ ضَيّقٌ وَالحِمارُ رَفَّاس (sokak dar, eşek ise çiftelemektedir) rivayetinin daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Çünkü böyle durumlara sokaklardan geçerken çokça şahit olduğunu söylemiştir.[32]

Müellifin dikkatlere sunduğu önemli bir husus da atasözlerinin tarih, kültür, örf adet gibi birçok yönden önemli ipuçlarına sahip olmalarıdır. Örneğin أَيَّام التُوتِ الفاعلُ يموت (dut günlerinde insan ölür) atasözünde eskiden çalışma saatlerinin sabit olmadığı, iş akışına göre şekillendiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu atasözüne göre dutların yeşerdiği günlerde insanlar sabah akşam çalışmak zorunda kalmakta ve bu da onları bitkin düşürmektedir.[33]

[27] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* II/393-394.
[28] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/56.
[29] Bazı örnekler için bkz. Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I//229, 244, 276, II/445, 492, 603.
[30] Bazı örnekler için bkz. Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/111, 163, 220, 264, II/492, 566, 603.
[31] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/11.
[32] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/12.
[33] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn,* I/15.

Yararlandığı eserler:

Müellif, mukaddimesinde yararlandığı eserleri liste halinde vermiştir:[34]

Ebu'l-Feth Şihâbuddîn Muhammed b. Ahmed el-Ebşîhî el-Mahallî (ö. 849/1446): *el-Mustatraf fî kulli fennin mustazraf*.

Ahmed b. Muhammed el-Meydânî (ö. 518/1124): *Mecme'u'l-emsâl*. Bu esere مِيْد rumuzunu vermiştir.

İshâk Ermele: *Selvâ'r-râidîn fî emsâli Mârdîn*.

İkonomus Cebrâîl Ribât: *el-Halebî fî emsâlihi*.

Gerges Şilhut: *Atbâku zeheb min emsâli Haleb*.

Mârûnî Piskoposluğunda mahtût bir kitap.

Müellifin dostlarından el-Hurî Kirles 'Akkâd'e ait yazma bir eser.

Ahmed Timur Paşa'nın el-Emsâlu'l-'âmiyye, 3. Baskı, eş-Şeriketu'ş-Şarkiyye, Beyrut 1970.

Cemâl İlyâs Hâkim''in el yazma notları.

Müellif, mukaddimenin sonunda eserde geçen rumuz listesini ve rumuzların ne anlama geldiklerini de açıklamıştır. Bunlar genellikle yararlandığı eserleri işaret etmektedir. Bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

[34] Yûsuf Kûşâkcî, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn*, I/24.

Tablo-2: Eserde geçen rumuzlar.

Rumuz	Açıklaması
آ	Peder Mihail Acya'dan alınan atasözlerini gösterir.
ب	el-Ebşîhî'nin *el-Mustatraf fî kulli fennin mustazraf*'ından alınan atasözlerini gösterir.
ت	Ahmed Timur Paşa'nın *el-Emsâlu'l-'âmiyye*'sinden alınan atasözlerini gösterir.
ح	Cemâl İlyâs Hâkim'den alınan atasözlerini gösterir.
ر	İkonomus Cebrâîl Ribât'ın *el-Halebî fî emsâlihi*'sinden alınan atasözlerini gösterir.
ش	Gerges Şilhut'un *Atbâku zeheb min emsâli Haleb*'inden alınan atasözlerini gösterir.
ع	el-Hurî Kirles 'Akkâd'ın el yazmasından alınan atasözlerini gösterir.
م	Mârûnî Piskoposluğunda bulunan el yazmasından alınan atasözlerini gösterir.
مر	İshâk Ermele'nin *Selvâ'r-râidîn fî emsâli Mârdîn* adlı eserinden alınan atasözlerini gösterir. Bu, ayrıca Mardin ve Halep halkının kullandığı ortak atasözlerini de gösterir.
ميد	Ahmed b. Muhammed el-Meydânî'nin M*ecme'u'l-emsâl*'inden alınan atasözlerini gösterir.

Sonuç ve Değerlendirme

Yakın dönemde yaşamış Suriyeli tarihçi, edip ve yazar Yûsuf Kûşâkcî'nin *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn* adlı eseri, Halep halkının kendi lehçesiyle kullandığı atasözlerini derlemesi açısından önemli bir eserdir. Nitekim her bir atasözü, bir halkın kültür, örf, adet, yaşantı gibi çok yönlü taraflarını tarihin uzun soluklu sürecinden geçerek günümüze aktarmaktadır. Ancak kanaatimizce eseri ön plana çıkaran en önemli özelliği iki ülkenin iki şehrini kültürel bir zeminde bir araya getirmesidir. Nitekim eser, Mardin ve Halep şehirlerinin kadim tarihlerden itibaren sıkı bir ticari, sosyal, kültürel ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Ayrıca Halep'e farklı sebeplerle yerleşen ve uzun bir dönem burada yaşayan Mardinlilerin Halep halkıyla birçok ortak yanlarının yanında lehçelerini ve kültürlerini koruduklarını da ortaya koymuştur.

Eser, iki cilt halinde toplam 824 sayfadan oluşmaktadır. İlk harfe göre alfabetik bir sırayla 5141'i Halep, 855'i ise Halep'te yaşayan Mardinlilerin kullandığı toplam 5996 sayıda atasözü ihtiva etmektedir. Haleplilerin kullandığı 5141 atasözünden 216'sı Mardinlilerin de kullandığı ortak atasözüdür. Bu sayılara göre, atasözleri hakkında yazılmış eserlerle kıyaslandığında hacimli denebilecek bir eserdir. Ancak eser, salt bir atasözü listesinden ibaret değildir. Her bir atasözünün farklı birçok yönü ortaya konmuştur. Ele alınan atasözleri hakkında başka kaynaklarda nasıl geçtiği, hangi anlamda kullanıldığı ve kimler için söylendiği, başka bölgelerde ne şekilde kullanıldığı, içinde geçen garip kelimelerin ne anlam ifade ettiği gibi zengin bir bilgi aktarılmıştır.

Eserden Bazı Atasözü Örnekleri (ilk 10 tanesi Haleplilerin, son 10 tanesi Mardinlilerin kullandığı atasözleridir):

	Eserde geçtiği cilt ve rakamı	Eserde geçtiği şekli	Türkçesi
1	I/93	هلا خلق قاوم خلق وما خلق بينهم شي	Allah iki kardeş yaratmış ama iki talih yaratmamıştır.
2	I/177	إ شل كل ت ع أ شرب	Ne yedim ki içeyim.
3	I/190	كل لما جعت بدالك أطيب	Acıktığında daha güzel yersin
4	I/429	مثل الربد ال بدخل إال بف قلب الضعيف	Soğuk gibidir. Sadece zayıfın kalbine girer.
5	I/811	اللي مالو جديد مالو عتيق، واللي مالو عدو مالو صديق	Yeni şeyi olmayan eski bir şeyi de olmaz. Düşmanı olmayan dostu da olmaz.
6	I/813	كل من جي اللحاف لصوبو	Herkes yorganı kendi tarafına çeker.
7	I/957	الجاجة تشرب وتطلع لربا	Tavuk bile su içtikten sonra Rabbine yönelir.
8	II/3017	عاشر القوم أربعين يوم، اي صري منهم اي إرحل عنهم	Toplulukla kırk gün geçir. Ya onlardan ol ya da ayrıl.
9	II/3036	العصا لمن عصى	Asa, isyan eden içindir.
10	II/4595	اللي بنام عطشان بتداوى وما بدري	Susamış halde uyuyan, tedavi görür, haberi yok.
11	II/57	الإنسان ما بتغى لو غيروسمو	İnsan baki değildir, ismini değiştirse dahi.
12	II/59	أهل المرأة بف المنظره وأهل الرجل تحت القندره	Hanımın ailesi en güzel odada, erkeğin ailesi ayakkabı yerinde (kapı eşiğinde)
13	II/60	أاير أكلو ال عيار	Mayısta yemek ayarsızdır.
14	II/274	دكان بنفتح العصر، ايش خري بتلفو	İkindide açılan dükkan ne hayır getirir?
15	II/280	دليل العرس زغاريت، ودليل الموت صيحة	Kına, düğünün; humma, ölümün işaretidir.
16	II/314	بف ايدك حبة بتفوق راسك رب	Senin elinde tane, yukarıda Allah (Allah'tan kork!).
17	II/443	صرصور الليل يكتب بالنهار ويقرأ بالليل	Hamamböceği gündüzleri yazar, geceleri okur.
18	II/507	عتيق البغل وجدد الخزمكار	Katırı azat et, hizmetçiyi yenile.
19	II/559	بيت العم منهن اللحم ولدم	Amcanın evi etten ve kandandır.
20	II/646	الكالش بقول للقندرة مرحبا قرداش	Çarık, kunduraya :merhaba kardeş der.

KAYNAKÇA

Altıntaş, Ahmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tehcir Kararı Alması ve Uygulaması*, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt VII, Sayı:1 (Ermeni Özel Sayısı) / Haziran 2005, (77-99).

Kûşâkcî, Yûsuf, *el-Emsâlu'ş-şa'biyye'l-Halebiyye ve emsâlu Mârdîn*, Matba'atu'l-İhsân, Halep 1977.

Özdemirci, Ayşe Selcan, *Lübnan'daki Mardinliler: Mardin Halkının Göçü*, **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)**, Rapor No: 208, Mayıs 2007.

Tümer, Günay, "Cizvitler", **DİA**, TDV Yayınları, İstanbul 1993, VIII/40-42.

Uyanık, Necmi, Muhammed Sarı, *Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme*, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Soyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2011, Sayı: 5, (141-176).

Yaşar, Şükran, *Mor Loozor Manastırı*, **Mukaddime**, Sayı 2, 2010, (119-130).

Yeşilmen, Halit, *Etno-Kimlik Açıdan Mahallemiler*, Artuklu Akademi, 2016/3(2), 1-40.

İnternet kaynakları:

http://ana-mardelli.ahlamontada.com/t736-topic erişim tarihi: 10.08.2019.

http://ana-mardelli.ahlamontada.com/t736-topic, erişim tarihi: 10.08.2019;

https://www.aztagarabic.com/archives/5397 erişim tarihi 10.08.2019.

Canlı Kaynaklar:

Abdulhalim Abdullah (Halep doğumlu. Mardin Artuklu Üniversitesinde öğretim üyesi) ile yapılan 12.07.2019 tarihinde yapılan röportaj.

Nader Edelbi (Halep doğumlu. Mardin Artuklu Üniversitesinde öğretim üyesi) ile yapılan 12.07.2019 tarihinde yapılan röportaj.